

УДК 342.7:004.9(477)

DOI 10.32755/sjcriminal.2026.01.201

Покришень Д. А.,

кандидат педагогічних наук, доцент,
директор Навчально-наукового інституту права,
правоохоронної діяльності та психології,
Пенітенціарна академія України,
м. Чернігів, Україна
ORCID: 0000-0001-9572-413X

ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО УКРАЇНИ ЯК КОМПЛЕКСНА ТА ДИНАМІЧНА ГАЛУЗЬ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

У статті здійснено комплексний науково-правовий аналіз інформаційного права України як міжгалузевої та динамічної правової системи. Досліджено його конституційні засади, структурну побудову, принципи та предмет правового регулювання. Особливу увагу приділено еволюції законодавства про інформацію, зокрема реформі 2011 року, інституту захисту персональних даних і впливу цифровізації на розвиток інформаційно-правових норм. Обґрунтовано значення інформаційного права для забезпечення прав людини, інформаційної безпеки та демократичного врядування.

Ключові слова: інформаційне право, інформаційні правовідносини, цифровізація, право на інформацію, захист персональних даних, інформаційна безпека, законодавство України.

Постановка проблеми. Особливості інформаційного права України вирізняються його комплексною природою, гнучкою нормативною структурою та здатністю реагувати на швидкі трансформації інформаційного суспільства. Воно сформувалося як міжгалузевий правовий утвір, що інтегрує норми різних галузей у єдину систему регулювання суспільних відносин, пов'язаних зі створенням, обробленням, передаванням, зберіганням та захистом інформації. Комплексність проявляється в поєднанні положень конституційного, цивільного, адміністративного, кримінального та інших галузей права, що забезпечує всебічне охоплення інформаційних процесів і встановлює багаторівневий правовий порядок, у межах якого забезпечуються інформаційні права громадян, регламентується діяльність суб'єктів інформаційних відносин та визначаються гарантії інформаційної безпеки.



Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання інформаційного права в Україні широко досліджувалися вітчизняними науковцями, серед яких можемо виділити таких: Р. Калюжний, Л. Коваленко, Б. Кормич, А. Марущак, М. Швець, В. Цимбалюк та інші. Автори Ю. Петровська, Д. Покришень, А. Попружна розглядають закордонний і вітчизняний досвід правового регулювання штучного інтелекту в освіті. У дослідженні про використання ШІ Д. Покришень визначає рівень задоволеності користувачів від впровадження систем штучного інтелекту в освітній процес в Україні [7, с. 132].

Як зазначає Л. Коваленко [1, с. 195], політичні, економічні та соціальні трансформації, що відбуваються в українському суспільстві, а також процес формування демократичної правової держави зумовлюють необхідність приведення правових, організаційних, інституційних та інших засад функціонування державних органів у відповідність до нових умов їх діяльності та розвитку. Державні інституції мають забезпечувати належне виконання вимог чинного законодавства щодо розмежування компетенцій органів державної влади й реалізовувати свої повноваження, зважаючи на пріоритет прав і свобод людини як основоположний принцип демократичного врядування. Водночас тривала нестабільність у сфері забезпечення законності та правопорядку актуалізує потребу в переосмисленні стратегічних напрямів державної діяльності та модернізації механізмів реалізації функцій публічної влади. У цих умовах особливого значення набуває пошук нових концептуальних підходів до організації та здійснення охорони громадського порядку, протидії злочинності та забезпечення безпеки громадян, що вимагає адаптації правоохоронних структур до сучасних викликів і загроз.

Науковець Б. Кормич [2, с. 37] пропонує визначати предмет інформаційного права як систему суспільних відносин, що виникають у процесі встановлення правових режимів та форм обігу інформації, забезпечення реалізації інформаційних прав і визначення правового статусу суб'єктів інформаційних процесів, а також формування їх правомірної поведінки й інформаційних зв'язків.

Формулювання мети. Метою дослідження є комплексний аналіз правової природи, структури і тенденцій розвитку інфор-

маційного права України в умовах цифрової трансформації суспільства, а також визначення його ролі в забезпеченні інформаційних прав людини, інформаційної безпеки та адаптації національного законодавства до європейських стандартів.

Виклад основного матеріалу. У сучасній доктрині інформаційного права, як зазначає А. Марущак [3, с. 20], окреслюється напрям досліджень, присвячений аналізу його структури як системи правових норм. Переважна більшість науковців погоджується, що інформаційне право поділяється на загальну та особливу частини. Загальна частина охоплює норми, які визначають принципи, базові поняття, методи правового регулювання та систему джерел інформаційного права, формуючи теоретичний фундамент галузі. Особлива частина стосується інститутів, що регулюють окремі групи однорідних інформаційних відносин. Вони поділяються на інститути, що регулюють обіг відкритої інформації, та інститути інформації з обмеженим доступом, серед яких – захист державної та комерційної таємниці й персональних даних. Окремі автори наголошують на потребі розвитку інформаційних процесуально-процедурних норм. Ця позиція є обґрунтованою, оскільки такі норми вже активно формуються у сферах опрацювання інформаційних запитів і звернень громадян, регуляторної діяльності та функціонування офіційних вебресурсів органів державної влади, що відображає еволюцію процесуальної складової інформаційного права.

Як зазначає І. Панова [4, с. 41], система інформаційного права є цілісним утворенням, що функціонує на основі комплексу принципів, визначеної структури та специфічних методів правового впливу. Її існування є об'єктивно необхідним, оскільки лише системно організоване інформаційне право здатне забезпечувати ефективне регулювання інформаційних відносин. В Україні ця галузь перебуває у стані становлення: попередньо розрізнені норми регулювали лише окремі сфери: доступ до інформації, інформаційну безпеку, рекламну діяльність. Тому визначення принципів інформаційного права є ключовим для інтеграції та ієрархізації правових норм і формування внутрішньої узгодженості галузі. Попри розвитковий характер, інформаційне право виявляє ознаки сформованої правової системи, що проявляється

у становленні окремих інститутів та розширенні сфери правового регулювання. Хоча єдиної науково визнаної моделі системи галузі ще не сформовано, загальним є розуміння принципів як базових положень, що відображають закономірності її розвитку й визначають напрями регулювання інформаційних відносин. Вони ґрунтуються на конституційних нормах щодо інформаційних прав і свобод та визначають зміст і механізми правового впливу в інформаційній сфері.

Конституційна основа інформаційного права надає йому системоутворювального характеру. Конституція України закріплює фундаментальні інформаційні права й свободи, насамперед право на свободу думки та слова, вільне вираження переконань, доступ до інформації та можливість її вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати. Ці положення формують правовий фундамент, на якому побудовано подальший розвиток галузевого й спеціалізованого законодавства. Вони визначають обсяг допустимих обмежень, зміст механізмів доступу до публічної інформації, а також необхідність гарантування прозорості діяльності органів влади. Таким чином, інформаційне право в Україні має не лише регулятивний, а й правозахисний характер, відіграючи ключову роль у демократизації суспільства та утвердженні принципу відкритості державного управління.

Багатогранність законодавчої бази, що регулює інформаційні відносини, є однією з найхарактерніших рис інформаційного права України. Законодавство охоплює широке коло нормативних актів, серед яких основними є закони «Про інформацію», «Про доступ до публічної інформації», «Про захист персональних даних», які визначають базові принципи інформаційної діяльності, встановлюють гарантії доступності та конфіденційності інформації, а також окреслюють вимоги до обробки персональних даних. Поряд із цими законами існує велика кількість спеціалізованих актів, що регулюють окремі сфери телекомунікації, авторське право, електронні довірчі послуги, національну та кібербезпеку. Такий стан нормативного масиву забезпечує гнучкість регулювання, проте потребує системної узгодженості й адаптації до сучасних технологічних змін.

Динамізм інформаційного права є відображенням швидкої еволюції цифрового середовища. Розвиток технологій від електронного документообігу до систем кіберзахисту зумовлює необхідність постійного оновлення правових норм, що регулюють інформаційні процеси. Особливе значення набувають питання кібербезпеки й захисту критичної інфраструктури, що в умовах збройної агресії проти України постають як елементи національної безпеки. У законодавстві активно розвиваються положення щодо електронних публічних послуг, цифрової ідентифікації та розширення повноважень органів, відповідальних за кіберзахист. Таким чином, інформаційне право трансформується з урахуванням глобальних викликів та потреб держави в умовах цифрової модернізації.

Особливе місце в системі інформаційного права посідає інститут захисту персональних даних. Він характеризується високим рівнем нормативної деталізації та орієнтацією на принципи, близькі до європейського GDPR (General Data Protection Regulation). Захист персональних даних набуває особливого значення в контексті цифровізації державних сервісів, зростання кількості електронних реєстрів та обігу чутливої інформації. Законодавство встановлює жорсткі вимоги до розпорядників і операторів даних, визначає процедури обробки, права суб'єктів даних і механізми контролю з боку держави. Поступове зближення українського законодавства з європейськими стандартами засвідчує стратегічну орієнтацію на інтеграцію в єдиний європейський цифровий простір.

Узагальнюючи, інформаційне право України є складною, динамічною та інституційно розгалуженою системою, розвиток якої визначається потребами інформаційного суспільства, цифрової трансформації й необхідністю забезпечення національної безпеки. Його комплексність, конституційна природа та міжгалузевий характер роблять інформаційне право однією з ключових правових платформ модернізації держави, спрямованої на підвищення прозорості, захист прав людини та формування сучасної цифрової інфраструктури.

У контексті розвитку інформаційного права як цілісної галузі особливого значення набуває визначення його методологічних

засад, що забезпечують системність правового регулювання у сфері створення, збирання, оброблення, поширення та зберігання інформації. Інформаційно-правові норми формують специфічний механізм впливу на суспільні відносини, які швидко трансформуються під впливом цифровізації, що вимагає постійного оновлення підходів до правового забезпечення інформаційної діяльності. Такий механізм базується на поєднанні загальноправових принципів і спеціальних положень, спрямованих на захист інформаційної безпеки, забезпечення доступу до інформації та дотримання прав суб'єктів інформаційних відносин. У цьому контексті постає необхідність комплексного аналізу правової природи інформації та норм, що регулюють її обіг, зокрема положень Закону України «Про інформацію».

Харенко О. [6, с. 119] зазначає, що з позицій правової науки інформація може бути визначена як знаково виражені відомості та/або дані, що становлять об'єкт публічного чи приватного інтересу. Таке визначення відображає низку концептуальних особливостей. По-перше, воно підкреслює знакову природу інформації, яка охоплює всі можливі форми її фіксації та передачі у соціальному середовищі. По-друге, інформація визнається смисловим феноменом, що володіє цінністю та практичною значущістю. По-третє, відсутність вимоги про обов'язкову матеріальну чи електронну форму підкреслює недоцільність обмеження різноманіття способів збереження й транслювання інформації, оскільки науково-технічний прогрес постійно розширює їх спектр; водночас дані як технічно обумовлена форма фіксації передбачають можливість їх запису, передачі й оброблення, а сенсорне сприйняття відомостей людиною потенційно допускає їх закріплення на будь-якому носії. По-четверте, таке розуміння враховує багаторівневість інформаційних явищ і відповідає державному рівню регулювання, відображаючи інформацію як об'єкт суспільних відносин, що потребує правового впорядкування та захисту.

Юридичні властивості інформації формують підґрунтя для її правового режиму та визначають особливості регулювання суспільних відносин, що виникають у процесі створення, збирання, зберігання, поширення й використання інформації. Однією з

ключових властивостей є *фізична невідчужуваність інформації*, яка зумовлена її нематеріальною природою. На відміну від речей, передача інформації від однієї особи до іншої не знижує обсягу інформації у першого суб'єкта та не спричиняє втрати права власності чи можливості подальшого використання. Це визначає специфічність регулювання авторських, майнових і немайнових прав щодо інформації та потребує чіткої правової фіксації обсягу прав під час її передачі [2].

Другою сутнісною властивістю є *необхідність відособлення інформації*, яка полягає в тому, що правове регулювання можливе лише за умови документування або публічного оголошення відомостей. Відособлення забезпечує можливість ідентифікації інформації як об'єкта правовідносин, визначає її зміст, межі та призначення. Саме через відособлення інформація набуває юридичного статусу, що дозволяє встановлювати правила доступу, використання, поширення та охорони, а також забезпечувати захист прав виробників, володільців та користувачів інформації [2].

Третьою важливою юридичною властивістю є *зв'язок інформації з її матеріальним носієм*, який обумовлює необхідність розмежування права на ідеальний зміст інформації та права на фізичний носій, у якому цей зміст закріплений. Матеріальний носій не є тотожним самій інформації, однак саме через нього забезпечується доступ до відомостей, їх відтворення та передання. Відповідно до цього правове регулювання інформаційних відносин має охоплювати як нематеріальний об'єкт (зміст), так і матеріальні засоби його фіксації, що впливає на визначення правового статусу документів, носіїв даних, технічних засобів зберігання та передачі інформації [2].

Еволюція Закону України «Про інформацію» [8] демонструє глибоку трансформацію національного підходу до правового регулювання інформаційної сфери та відображає загальні тенденції розвитку інформаційного суспільства в Україні. Внесені до нього зміни засвідчують перехід від уніфікованої моделі регулювання, за якої один нормативний акт охоплював увесь комплекс інформаційних відносин, до спеціалізованої та структурно диференційованої системи правових приписів. Найважливішою віхою цього процесу стала реформа 2011 року, коли закон був

суттєво оновлений, а низку ключових інститутів було винесено у самостійні спеціальні закони. Такий підхід дозволив переглянути концептуальні засади законодавства про інформацію, перетворивши основний закон на рамковий акт, що визначає базові принципи, категоріальний апарат і загальні правові орієнтири функціонування інформаційної сфери.

Реформування 2011 року забезпечило системну спеціалізацію правового регулювання. Ухвалення нової редакції Закону «Про інформацію» та одночасне ухвалення законів «Про доступ до публічної інформації» і «Про захист персональних даних» структурно переформатували правовий простір. У результаті було розмежовано інститути доступу до інформації, її відкритості, захисту приватності та регулювання інформаційної діяльності як такої. Завдяки цьому посилився рівень нормативної визначеності процедур, підвищилася ефективність дотримання конституційних інформаційних прав, а правозастосовна діяльність органів влади отримала чіткіші орієнтири. Водночас рамковий характер оновленого Закону «Про інформацію» дозволив забезпечити узгодженість його положень з новими галузями правового регулювання, включно з електронним урядуванням, цифровими послугами та захистом персональних даних.

Після реформи 2011 року подальші зміни мали переважно уточнювальний характер і спрямовувалися на адаптацію закону до розвитку спеціальних інформаційних інститутів та до зміни суспільних умов. Значну увагу було приділено регламентації діяльності журналістів, акредитації представників медіа та встановленню гарантій професійної діяльності в умовах особливих правових режимів, зокрема під час воєнного стану. Таке коригування законодавства засвідчує прагнення держави реагувати на підвищені ризики обмеження свободи слова та забезпечити баланс між безпековими інтересами й демократичними стандартами інформаційної відкритості.

Важливим напрямом адаптації закону стало також нормативне уточнення ролі Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, чия діяльність у сфері парламентського контролю за дотриманням права на доступ до інформації тісно пов'язана з положеннями Закону «Про інформацію». Така інституціоналіза-

ція контролю є свідченням переходу до більш демократичної та підзвітної моделі управління інформаційною сферою, де держава не лише встановлює правила, а й забезпечує механізми їх ефективного виконання.

Подальші редакційні зміни також значною мірою були пов'язані зі зростанням ролі цифрових технологій і потребою правової адаптації до нових форм інформаційної взаємодії. У законі з'явилися уточнення термінологічного характеру, що стосуються цифрової інфраструктури, інформаційних ресурсів та вимог до їхнього захисту. Ці зміни відображають реалії швидкого розвитку кіберпростору, збільшення кількості інформаційних загроз та необхідність забезпечення комплексної кібербезпеки в умовах цифрової трансформації державного управління.

Висновки. Таким чином, модернізація Закону України «Про інформацію» стала ключовим чинником формування сучасної системи інформаційного права України. Реформа 2011 року започаткувала перехід до спеціалізованої моделі правового регулювання, яка відповідає потребам демократичного, прозорого та інформаційно орієнтованого суспільства. Наступні зміни забезпечили уточнення правового статусу суб'єктів інформаційних відносин, удосконалення процедур доступу, підвищення стандартів приватності та адаптацію законодавства до умов кіберсфери й цифровізації. Усе це свідчить про поступове наближення української правової системи до європейських стандартів у сфері захисту прав людини, відкритості влади та інформаційної безпеки, а також про зміцнення її спроможності відповідати сучасним викликам інформаційного суспільства.

Список використаних джерел

1. Коваленко Л. П. Інформаційне право України. *Київський часопис права*. 2021. № 4. С. 195–199.
2. Кормич Б. А. Інформаційне право : підручник. Харків : Бурун і К, 2011. 334 с.
3. Марущак А. І. Пріоритети розвитку інформаційного права України. *Інформація і право*. 2011. № 1 (1). С. 20–24.
4. Панова І. В. Поняття та види загальних принципів інформаційного права України. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2009. № 45. С. 41–48.

5. Петровська Ю. М., Покришень Д. А., Попружна А. В. Можливості та правове регулювання штучного інтелекту в освіті: зарубіжний і вітчизняний досвід. *Науковий вісник Сіверщини. Серія: Право*. 2025. № 1 (24). С. 92–105.

6. Харенко О. В. Поняття «інформація» в юридичній науці та законодавстві України. *Часопис Київського університету права*. 2014. № 3. С. 119–124.

7. Pokryshen D. Evaluation of satisfaction with the use of artificial intelligence in the educational process by teachers in Ukraine. *3L-Person 2024 : IX International Workshop on Professional Retraining and Life-Long Learning using ICT: Person-oriented Approach, co-located with the 19th International Conference on ICT in Education, Research, and Industrial Applications (ICTERI 2024)*. 2024. Vol. 3781. P. 132–144.

8. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 № 2657-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 48.

Pokryshen D.,

PhD, Associate Professor,
Director of the Educational and Scientific Institute of Law,
Law Enforcement Activities and Psychology,
Penitentiary Academy of Ukraine,
Chernihiv, Ukraine
ORCID: 0000-0001-9572-413X

INFORMATION LAW OF UKRAINE AS A COMPREHENSIVE AND DYNAMIC BRANCH OF LEGAL REGULATION IN THE CONTEXT OF DIGITAL TRANSFORMATION

The article provides a comprehensive scientific and legal analysis of information law of Ukraine as an interdisciplinary and dynamically developing branch of the national legal system. The study examines the constitutional foundations of information law, its subject matter, principles, internal structure, and methods of legal regulation in the field of creation, collection, processing, storage, dissemination, and protection of information. Particular attention is paid to the evolution of Ukrainian information legislation, with an emphasis on the 2011 reform of the Law of Ukraine “On Information,” which marked the transition from a unified regulatory model to a specialized and structurally differentiated system of legal acts.

The paper substantiates the role of information law in ensuring fundamental human information rights and freedoms, including the right of access to information, freedom of expression, and the protection of privacy and personal data. The author analyses the institute of personal data protection in the context of digitalisation of public administration, expansion of electronic registers, and approximation of Ukrainian legislation to European standards, particularly the principles of the GDPR. The impact of rapid technological development, cybersecurity challenges,

and digital transformation on the content and dynamics of information and legal norms is also highlighted.

It is argued that information law in Ukraine performs not only a regulatory but also a protective and system-forming function, contributing to democratic governance, transparency of public authorities, and national information security. The article concludes that information law constitutes one of the key legal platforms for modernising the state in the conditions of the information society and European integration.

Key words: information law, information legal relations, digital transformation, right to information, personal data protection, information security, Ukrainian legislation.

References

1. Kovalenko, L. P. (2021), "Information law of Ukraine", *Kyiv Journal of Law*, No. 4, pp. 195–199.
2. Kormych, B. A. (2011), *Information law: textbook*, Burun i K, Kharkiv.
3. Marushchak, A. I. (2021), "Priorities for the development of information law in Ukraine", *Information and Law*, No. 1 (1), pp. 20–24.
4. Panova, I. V. (2009), "The concept and types of general principles of information law of Ukraine", *Bulletin of Kharkiv National University of Internal Affairs*, No. 45, pp. 41–48.
5. Petrovska, Yu. M., Pokryshen, D. A. and Popruzha, A. V. (2025), "Opportunities and legal regulation of artificial intelligence in education: foreign and domestic experience", *Scientific Herald of Sivershchyna. Series: Law*, No. 1 (24), pp. 92–105.
6. Kharenko, O. V. (2014), "The concept of information in legal science and legislation of Ukraine", *Law Review of Kyiv University of Law*, No. 3, pp. 119–124.
7. Pokryshen, D. (2024), "Evaluation of satisfaction with the use of artificial intelligence in the educational process by teachers in Ukraine", *3L-Person 2024: IX International Workshop on Professional Retraining and Life-Long Learning using ICT: Person-oriented Approach, co-located with the 19th International Conference on ICT in Education, Research, and Industrial Applications (ICTERI 2024)*, Vol. 3781, pp. 132–144, available at: <https://ceur-ws.org/Vol-3781/> (accessed 26 December 2025).
8. Ukraine (1992), *On Information: Law of Ukraine dated 02.10.1992 No. 2657-XII*, *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, No. 48, Art. 650, Verkhovna Rada of Ukraine.

Дата першого надходження статті до видання: 02.01.2026.

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 23.01.2026.

Дата публікації (оприлюднення): 21.04.2026.